

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

รูปแบบการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) เนื่องจากคุณภาพชีวิตมีความสลับซับซ้อน และมีปฏิสัมพันธ์กันหลายมิติ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา (phenomenological research) โดยให้ความสำคัญต่อข้อมูลด้านความหมาย ความรู้สึกนึกคิดแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ เพื่อนำผลการศึกษามาประกอบการอธิบายอย่างเชื่อมโยง เก็บข้อมูลในประชากรตัวอย่าง โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในกลุ่มผู้ประกอบการที่พร้อมจะให้ข้อมูล และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non participation) เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการจากโครงการถนนคนเดินท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ใน 4 องค์ประกอบตามแนวคิดของชาน (Zhan) ได้แก่ องค์ประกอบด้านความพึงพอใจในชีวิต (life satisfaction) ด้านอัตมโนทัศน์ (self - concept) ด้านสุขภาพและการทำงานของร่างกาย (health and functioning) และด้านสังคม - เศรษฐกิจ (socio - economic)

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษานี้ศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการจากโครงการถนนคนเดินบนถนนท่าแพ ในวันอาทิตย์ ไม่รวมร้านค้าที่อยู่เดิมบริเวณถนนท่าแพ คนที่อาศัยอยู่บริเวณถนนท่าแพ กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ รวมกลุ่มประชากรทั้งหมด 7 กลุ่ม โดยมีระยะเวลาในการศึกษาระหว่างเดือน เมษายน 2546 - กรกฎาคม 2546

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการจากโครงการถนนคนเดินท่าแพ ซึ่งได้รับการจัดสรรให้มาประกอบการแต่ละอาทิตย์จากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้มาขายสินค้าบริเวณช่วงประตูท่าแพ สัปดาห์ละ 150*¹ คน จากผู้ประกอบการที่จับฉลากได้ในการจำหน่ายสินค้าแต่ละสัปดาห์โดยพาณิชย์จังหวัดเป็นผู้จัดสรรให้
2. กลุ่มผู้มาขายสินค้าและกิจกรรมจากชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่บริเวณหน้าธนาคารกรุงไทย สัปดาห์ละ 120* คน จากผู้ประกอบการที่จับฉลากได้ในแต่ละสัปดาห์ โดยกองสวัสดิการและสังคมเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นผู้จัดสรรให้
3. กลุ่มศิลปินลานดินบริเวณหน้าวัดมหาวัน สัปดาห์ละ 15* คน จากการสังเกตการณ์ของผู้ศึกษา
4. กลุ่มผู้มาขายสินค้าของอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ บริเวณหน้าวัดบุปผาราม สัปดาห์ละ 25* คน ที่ได้รับการการจัดสรรจาก อำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ทุกวันอาทิตย์
5. กลุ่มผู้มาขายสินค้า บริเวณสี่แยกอุตุถึงบริเวณหน้าวัดแสนฝาง สัปดาห์ละ 36* คน จากผู้ประกอบการที่จับฉลากได้ในแต่ละสัปดาห์ โดยสำนักเทศกิจเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นผู้จัดสรรให้
6. กลุ่มศิลปินอิสระ 15* คน จากการสังเกตการณ์ของผู้ศึกษา (สามารถประกอบการตรงไหนก็ได้ในถนนคนเดิน)
7. กลุ่มผู้มาขายอาหารและเครื่องดื่มบริเวณโครงการถนนคนเดิน 30* คน จากการสังเกตการณ์ของผู้ศึกษา (ขายบริเวณในวัดส่วนใหญ่ขออนุญาตกับวัด ไม่ขึ้นกับเจ้าหน้าที่ในการจัดสรร)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้คือ กลุ่มผู้ขายสินค้าบริเวณช่วงประตูท่าแพ กลุ่มผู้มาขายสินค้าและกิจกรรมจากชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่บริเวณหน้าธนาคารกรุงไทย กลุ่มศิลปินลานดินบริเวณหน้าวัดมหาวัน กลุ่มผู้มาขายสินค้าของอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่

¹* หมายถึง จำนวนที่แน่นอนไม่ทราบ แต่ละสัปดาห์จะมีการจับสลากเพื่อเข้ามาจำหน่ายสินค้าในโครงการถนนคนเดินจะมีการหมุนเวียนกันทุกสัปดาห์

บริเวณหน้าวัดบุปผาราม กลุ่มผู้มาขายสินค้า บริเวณสี่แยกอุตุตถึงบริเวณ หน้าวัดแสนปาง กลุ่มศิลปินอิสระ กลุ่มผู้มาขายอาหารและเครื่องดื่มบริเวณ โครงการถนนคนเดิน ผู้ศึกษาใช้วิธีการหาข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ผู้ให้ข้อมูลอื่นๆ เชื่อมโยงเป็นทอดๆ เมื่อได้ข้อมูลที่ซ้ำๆ กันหรือเกิดการอึดตัวของข้อมูลจึงหยุดเก็บข้อมูล ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างคือ จะต้องเป็นผู้ที่สมัครใจในการสัมภาษณ์ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ในระดับลึก และถือเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ตัวแทนผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม จำนวน 2 คน ตัวแทนผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายเสื้อผ้าพื้นเมือง จำนวน 2 คน ตัวแทนผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายงานแกะสลัก จำนวน 1 คน ตัวแทนผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายงานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ จำนวน 2 คน ตัวแทนผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายงานถักทอจากเส้นปอ จำนวน 1 คน ตัวแทนผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายเครื่องดนตรีพื้นเมือง เล่นดนตรีพื้นเมือง จำนวน 3 คน ตัวแทนผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายงานศิลปกรรมวาดรูป จำนวน 3 คน ตัวแทนผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายของชำร่วย จำนวน 3 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 23 คน โดยผู้ศึกษาได้นำเสนอคุณลักษณะของบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักดังภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์คุณภาพชีวิต ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดการประเมินคุณภาพชีวิตของชาน (Zhan) เป็นกรอบในการสร้างแนวคำถาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นแนวคำถามไว้ล่วงหน้าเป็นหัวข้อกว้างๆ ตามประเด็นที่จะศึกษา ซึ่งครอบคลุมใน 4 ประเด็น คือ

- (1) ด้านความพึงพอใจในชีวิต
- (2) ด้านอัตมโนทัศน์
- (3) สุขภาพและการทำงานของร่างกาย
- (4) ด้านสังคม-เศรษฐกิจ

2. แบบสังเกต ทำการสังเกต ผู้ประกอบการจากโครงการถนนคนเดิน ซึ่งประกอบด้วย

4 ด้าน

- (1) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์

- (2) ด้านการแต่งกาย การแสดงศิลปกรรมต่างๆ
- (3) ด้านสิ่งแวดล้อมภายในโครงการถนนคนเดินท่าแพ
- (4) ลักษณะการทำงานของผู้ประกอบการ

3. แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว อาชีพหลัก อาชีพเสริม รายได้ของครอบครัว ภูมิสำเนา ปัญหา/อุปสรรค ซึ่งประเด็นคำถามเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ซึ่งลักษณะคำถามจะครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและกรอบแนวคิดในการศึกษา

4. เครื่องบันทึกเสียง จำนวน 1 เครื่อง ใช้ในการบันทึกข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยขออนุญาตการบันทึกเทป จากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทำการสัมภาษณ์

5. ม้วนเทปบันทึกเสียง จำนวน 30 ม้วน

6. กล้องถ่ายภาพและฟิล์ม จำนวน 3 ม้วน

7. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาได้บันทึกรายละเอียดจากการสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ ซึ่งช่วยในการเก็บข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ ป้องกันการลืมและช่วยทำให้สรุปข้อมูลได้เป็นระยะๆ ได้ง่ายยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาได้ใช้เวลาวันละ 1-2 ชั่วโมง ในการบันทึกข้อมูลจากภาคสนามในวันอาทิตย์ โดยทำการวันต่อวันเพื่อป้องกันการลืม

การหาคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (content validity) ของแบบสัมภาษณ์ ผู้ศึกษานำแบบสัมภาษณ์คุณภาพชีวิตและแนวทางการสังเกตที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ ความตรงตามเนื้อหา ความเหมาะสมของสำนวน ภาษา และความชัดเจนในเนื้อหา หลังจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดพิจารณาแล้ว ผู้ศึกษานำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมทั้งด้านภาษาและความถูกต้องในเนื้อหาตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำไปทดสอบสัมภาษณ์และสังเกตผู้ประกอบการจากโครงการถนนคนเดินท่าแพ จำนวน 2 คน เพื่อหาความเป็นปรนัย ของแบบสัมภาษณ์ เพื่อดูความสอดคล้องของแนวคำถาม แล้วนำผลที่ได้มานำมาพิจารณาเกี่ยวกับความเข้าใจคำถาม ความต่อเนื่องของเนื้อหา การทดลองใช้นี้จะช่วยทำให้ทราบข้อบกพร่องต่างๆ ในตัวของผู้สัมภาษณ์และคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ หากมีข้อบกพร่องก็สามารถแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ผู้ศึกษาทำการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลหลายๆ ด้าน ผู้ศึกษาใช้เวลาวันละ 8-10 ชั่วโมง เข้าไปอยู่ในพื้นที่ในวันที่มีโครงการ ตลอดระยะเวลา 4 เดือน มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ขอนหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงผู้ประกอบการ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการ โครงการถนนคนเดินท่าแพ

2. เข้าพบผู้ประกอบการเพื่อคัดเลือกหาผู้ที่พร้อมจะให้ข้อมูล เมื่อได้ผู้ที่เต็มใจและพร้อมจะให้ข้อมูล ผู้ศึกษาแจ้งให้ทราบว่าจะมาพบผู้ประกอบการอย่างน้อย 2-3 ครั้ง เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์จนกว่าจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ โดยจะนัดหมายเวลาตามความสะดวกของผู้ประกอบการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 การเตรียมตัวผู้ศึกษา

การซักซ้อมและการฝึกฝนการสร้างคำถาม และการสร้างรูปแบบในการสัมภาษณ์ ตลอดจนการทดลองใช้ โดยผู้ศึกษากำหนดแนวคำถามจากปัญหา ขอบเขต วัตถุประสงค์ และคำถามของการศึกษา โดยคัดแปลงจากแนวคิดการประเมินคุณภาพชีวิตของชาน (Zhan) การสร้างแนวคำถามจะมีคำถามหลักเป็นเค้าโครง แล้วมีคำถามย่อยในรายละเอียดแตกต่างกันบ้างสำหรับผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันมีการเรียงลำดับคำถามให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกัน และครอบคลุมทั้ง 4 ด้านที่กำหนดไว้ ซึ่งลักษณะของแนวคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิด (open-ended questions) ใช้ภาษาและคำถามที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนและกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูล ได้แสดงความคิดเห็น

3.2 ขั้นตอนในการสัมภาษณ์

การสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจ ผู้ศึกษาสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแนะนำตัวเองว่าเป็นใคร มาจากไหน และมาทำอะไร ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และพยายามสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล จนผู้ให้ข้อมูลยอมรับและมีสัมพันธภาพที่ดี จึงเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบบันทึกข้อมูลทั่วไป

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์คุณภาพชีวิต ซึ่งลักษณะของคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิด โดยผู้ศึกษาสร้างความสัมพันธภาพและความไว้วางใจแล้วทำการสัมภาษณ์จนกว่าจะได้คำตอบครบถ้วนสมบูรณ์จึงปิดการสัมภาษณ์ การบันทึกการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาเลือก

ใช้เทปบันทึกเสียงเป็นหลัก โดยได้รับการยินยอมจากผู้สัมภาษณ์ หากผู้สัมภาษณ์ไม่ยินยอมได้
ใช้การจดบันทึกแทน

3.3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากที่ผู้ประกอบการเริ่มมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ศึกษาก็จะเริ่มเก็บรวบรวม
ข้อมูล ผู้ศึกษาเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยการเปิดประเด็นต่างๆ ไปก่อน ก่อนที่จะเข้าประเด็นที่
ต้องการ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกผ่อนคลายในการสนทนา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบ
ได้อธิบายถึงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ก่อนที่จะโยนเข้าหาประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์ การรวบรวมข้อมูล
ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกใช้การถ่ายภาพเหตุการณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการ
บันทึกเทปจากการสัมภาษณ์ เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์อนุญาต รวมถึงการสังเกต หากไม่ได้รับการอนุญาต
ก็ทำการจดบันทึกแทน โดยจะทำการสัมภาษณ์รายละเอียด 1-3 ครั้ง จนกว่าจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์เพียงพอ

3.4 ขั้นตอนการปิดการสัมภาษณ์

การปิดการสัมภาษณ์ เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์จากการสัมภาษณ์หลายๆ ครั้ง
ผู้ศึกษาจะสรุปเนื้อหาการสัมภาษณ์ทั้งหมดให้ผู้ให้ข้อมูลฟัง และกล่าวขอบคุณที่ผู้ให้ข้อมูลได้เสียสละ
เวลาในการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง โดยดัดแปลงขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิง
ปรากฏการณ์วิทยา ของ แมทธิว บี. ไมล์ และเอ. มิเชล ฮิวเบอร์แมน (Matthew B. Miles and A. Michael
Hubuman, 1994, pp.10-12) โดยวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบ
ความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลและการตีความหมายหาคำอธิบายตามกรอบการศึกษา
โดยผู้ศึกษาได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในระหว่างเริ่มเก็บข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ
สังเกต (data collection period)
- 2) สรุปข้อมูล (data reduction) ภายหลังการสัมภาษณ์เชิงลึก
- 3) นำข้อมูลที่สรุปได้มาอธิบายภาพรวมของปรากฏการณ์ที่ศึกษาภายใต้คำบอกเล่าที่
แท้จริงของผู้ให้ข้อมูล (data display)
- 4) สรุปเป็นโครงสร้างพื้นฐานของปรากฏการณ์ (conclusion/verification) เพื่อให้ตรง
กับปรากฏการณ์จริงภายใต้การศึกษา และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

การทดสอบความเชื่อมั่นและความถูกต้องของข้อมูล (reliability and validity)

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเป็นผู้ทดสอบความเชื่อถือได้ และความถูกต้องของข้อมูลด้วยตนเอง ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ โดยตรวจสอบคำตอบที่ได้มานั้นสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ หรือสอดคล้องกับข้อมูลเดิมที่ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับข้อสังเกตของผู้ศึกษาหรือไม่ ซึ่งจะทำให้ผู้ศึกษามองเห็นว่า ข้อมูลนั้นเชื่อถือได้หรือไม่ นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้ใช้วิธีการทดสอบข้อมูลแบบสามเส้าหรือ triangulation ซึ่งมีวิธีการดังนี้

- การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปกับการพูดคุย สันทนาการ พร้อมกับศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบและตรวจสอบความสอดคล้องทางบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน และตรวจสอบข้อค้นพบกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่

สถานที่ที่ดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ถนนท่าแพตั้งแต่สี่แยกวัดอุปกุดถึงบริเวณช่วงประตูท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา

ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง กรกฎาคม 2546